

Professional and educational activities of future teachers of technological training

Shavkat QOSIMOV¹

Pedagogical Institute of Termez State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2021

Received in revised form

15 December 2022

Accepted 20 January 2022

Available online

15 February 2022

Keywords:

education,
upbringing,
profession,
technological education,
educational activity,
goal,
teacher,
knowledge,
skill,
qualification,
competence.

ABSTRACT

This article analyzes how in modern socio-economic conditions, the problem of the formation of a young specialist is solved. Which is a direct producer of material goods, based on market relations. Which is a significant element of the formation of the professional and cultural potential of the country. The degree of comprehensive formation of the personality of a young specialist becomes one of the conditions for the development of both industrial and social relations for the economy of any country. In accordance with the requirements of scientific and technical development, a specialist needs an interdisciplinary orientation and multi-level professional training. Therefore, the professional educational activity of future teachers of technological education is being considered.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss1/S-pp212-220>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarining kasbiy o'quv faoliyati

Kalit so'zlar:

ta'lim,
tarbiya,
kasb,
texnologik ta'lim,
o'quv faoliyati,
maqsad,
o'qituvchi,
bilim,
ko'nikma,
malaka,
kompetensiya.

ANNOTATSIYA

Ijtimoiy-iqtisodiy shart-sharoitlarda bozor munosabatlari asosida moddiy ne'matlarning bevosita ishlab chiqaruvchisi, mamlakatdagi kasbiy va madaniy salohiyatning hosil qilinishidagi sezilarli element bo'lib hisoblanadigan yosh mutaxassis shaxsining shakllantirilishi muammosi alohida ahamiyat kasb etadi. Shaxsning shakllanganlik darajasi ham ishlab chiqarishning, ham ijtimoiy munosabatlarning rivojlanish shart-sharoitlaridan biriga aylanadi. Ilmiy-texnik taraqqiyot talablari bilan mos holda mutaxassis shaxsiga ko'p yo'nalishli yo'naltirilganlik va kasbiy tayyorgarlikka ko'p darajalilik zarurdir. Maqolada bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarining kasbiy o'quv faoliyati yoritilgan.

¹ Pedagogical Institute of Termez State University Deputy Director for Youth and Spiritual and Educational Work. Termez, Uzbekistan.

Профессионально-образовательная деятельность будущих учителей технологического обучения

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

образование,
воспитание,
профессия,
технологическое
образование,
образовательная
деятельность,
цель,
учитель,
знания,
умения,
квалификация,
компетентность.

В данной статье, анализируется как в современных социально-экономических условиях, решается проблема формирования молодого специалиста. Который, является непосредственным производителем материальных благ, на основе рыночных отношений. Что, является значимым элементом формирования профессионального и культурного потенциала страны. Степень, всестороннего формирования личности молодого специалиста, становится одним из условий развития как производственных, так и социальных отношений, для экономики любой страны. В соответствии, с требованиями научно-технического развития специалист, нуждается в междисциплинарной направленности и многоуровневой профессиональной подготовке. Поэтому, рассматривается, профессиональная образовательная деятельность будущих учителей технологического образования.

KIRISH

Ma'lumki, ta'lim va tarbiyaning asosiy maqsadi bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarini tayyorlashda ularning kasbiy fazilatlarini shakllantirish, ta'lim oluvchilarda ta'limga bo'lgan talabni faollashtirish, kasbiy faoliyatga tayyorlash sifatini yuksak darajaga ko'tarishdan iborat.

Jamiyatdagi iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlarning tub o'zgarishlari texnologik ta'lim o'qituvchilarning umumkasbiy tayyorgarligi bo'yicha yangi tizim shakllantirilishi zaruratini belgilab beradi. Yangi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarning, ishlab chiqarish texnologiyalarining, ishlab chiqarishni tashkil etish metodlarining, texnikalarning paydo bo'lishi texnologik ta'lim o'qituvchilaridan nafaqat o'quv jarayonini, balki mehnatning zamonaviy raqobatbardosh mahsulotlarini ishlab chiqarish uchun maksimal bilim va aqliy qobiliyatlarga ega bo'lishni ham talab qiladi. Mana shunga bog'liq holda faoliyatning barcha sohalarida mutaxassislarni tayyorlash nafaqat o'qitish mazmunini doimiy o'zgartirib borish, balki bilimlarni berish usullarini, o'qitish jarayonini tashkil etishning ham o'zgartirilishi vazifasini kun tartibiga qo'yadi. Shaxsning rivojlanganlik darajasi sezilarli ravishda kishining kasbiy-mehnat vazifalarini hal qilishga, mahsuldor predmetli faoliyatga obyektiv tayyorlanganligi va subyektiv tayyorligini aks ettiradigan kasbiy darajasi bilan tavsiflanadi.

Yangi texnologiyalarning joriy qilinishi va shunga mos holda mahsulot ishlab chiqarish bo'yicha mehnatning intellektualizatsiyalashuvi darajasining ortishi bilan bog'liq bo'lib, bunda hozirgi zamon bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchisi mehnatining asosiy mazmuni nafaqat mehnat vositalariga bevosita ta'sir ko'rsatish, balki texnologik jarayonni boshqarishdan iborat bo'lib qolmoqda.

– Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review).

Shu bois tadqiqot davomida bo'lajak mutaxassislarni kasbiy faoliyatga tayyorlash, ularning bilim, ko'nikma malaka va kompetensiyalarini zamonaviy talablarga mos ravishda shakllantirish, ta'limda innovatsion texnologiyalarni va yangicha yondashuvlarni qo'llash, ta'lim sifatini nazorat qilish muammosi bo'yicha pedagog olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqot ishlari ilmiy va nazariy jihatdan tahlil qilindi.

N.A. Muslimov tomonidan kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy shakllanishi ilmiy muammo sifatida qaralib, uning nazariy-metodologik asoslari va tarkibiy tuzilmasi asoslab berilgan. Tizimli yondashuv texnologiyasi bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy shakllanishi muammosini tadqiq qilishning umummilliy asosi sifatida tadqiq etilgan. Unda pedagogik va texnik bilimlarning integratsiyasi asosida bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchisini tayyorlash, uning kasbiy-pedagogik faoliyatini modellashtirish, kasb ta'limi o'qituvchisini tayyorlash jarayonini standartlashtirishning metodologik asoslari, kasbiy pedagogik shakllanganlik darajasini baholash metodikasi kabi masalalar bo'yicha tadqiqot ishlari olib borilgan [1].

U.Sh. Begimqulov ta'limda zamonaviy innovatsion texnologiyalarni joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari, xususan, zamonaviy innovatsion texnologiyalar muhitida ta'limni tashkil etish, ta'limda innovatsion texnologiyalardan foydalanish muammolari va istiqbollari, ta'lim muassasalarida yagona axborot-kommunikatsiya muhitni tashkil etishning metodik asoslarini tadqiq etgan, oliy ta'lim muassasalari uchun elektron o'quv-metodik majmualar va ularni yaratishga bo'lgan talablarni ishlab chiqqan [2].

D.O. Ximmataliev tomonidan kasbiy faoliyatga tayyorgarlikni diagnostika qilishda pedagogik va texnik bilimlar integratsiyasi muammolari o'rganilgan. Shuningdek, bo'lajak mutaxassislarning shaxsiy va kasbiy muhim sifatlarini shakllantirish bosqichlarini tasniflash asosida nazariy, amaliy, ilmiy-tadqiqot tayyorlov yo'nalishlari bo'yicha mobillik, refleksivlik, integrativlik kabi kompetensiyalarni rivojlantirish mexanizmi takomillashtirilgan [3].

Q.T. Olimovning ilmiy tadqiqot ishlarida maxsus fanlardan zamonaviy o'quv adabiyotlarini yaratishning nazariy va amaliy asoslari, maxsus fanlarni modulli texnologiya asosida o'qitishda faol usullarni qo'llash, maxsus fanlardan elektron darsliklarni yaratish tamoyillari, texnologiyasi hamda ularni ekspertizadan o'tkazish metodikasi ishlab chiqilgan. Shuningdek, kasbiy ta'lim jarayonini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalar keltirilgan [4].

J.A. Hamidov tomonidan o'qitishning zamonaviy didaktik vositalarini yaratish va qo'llash texnologiyasi ishlab chiqilgan bo'lib, bunda, o'qitishning zamonaviy didaktik vositalarini yaratish va amaliyotda qo'llash algoritmini takomillashtirish asosida umumkasbiy fanlar bo'yicha o'quv axborotini ko'rgazmali-obrazli, izchil mantiqiy tarzda havola etishni texnologiyalashtirish metodi, zamonaviy didaktik va metodik talablarni amalga oshiruvchi, umumkasbiy fanlar bo'yicha o'quv materiallarini havola etish shakllarini aks ettiruvchi hamda interfaol o'quv muloqotini ta'minlovchi yaxlit tizim sifatida o'qitishni modulli tuzilma asosida tashkil etish varianti yaratilgan [5].

– Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology).

Eng avvalo, bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarining o'quv faoliyati va ishlab chiqarish amaliyoti mazmunini yoritib o'tamiz. Talaba aqliy rivojlanishining real voqeligi oldindan ham, o'zining yakuniy shaklida ham shakllanish bosqichlarining ketma-ketligida ajratib ko'rsatilishi lozim. Rivojlantiruvchi o'qitish texnologiyasida bu real voqelik mazmuniy umumlashtirish ko'rinishida tuzilmalangan va u o'z ichiga ideallashtirish (biron-bir empirik xilma-xillikning mohiyatini ajratib ko'rsatish), uning shaklga kiritilishi (o'zlashtirilayotgan madaniyat tilida nomlash), mohiyatning belgisi ifodalanishini (modelni) variativ sharoitlarda boshqarish, konkretlashtirish (tushunchani xususiy predmetga nisbatan qo'llash) alohida operatsiyalarning va, umuman, butun aqliy faollikning samaradorligini refleksiyalash kabi aqliy harakatlarni oladi [6].

“O‘quv faoliyati – bu o‘quv harakatlarining umumlashtirilgan usullarini egallash va o‘quv vazifalarini bajarish jarayonida o‘zini o‘zi rivojlantirish bo‘yicha subyektning faoliyati” [6].

O‘quv faoliyatining quyidagi belgilarini ajratib ko‘rsatamiz:

O‘quv materiallarini o‘zlashtirishga va o‘quv vazifalarini bajarishga yo‘naltirilganlik; harakatlar va ilmiy tushunchalarning umumiy usullarini egallash; vazifalarning yechilishiga olib keladigan harakatlarning umumiy usullari; faoliyat subyektidagi o‘zgarishlarning qonuniyatligi; ta‘lim oluvchi xulq-atvori va psixik xossalarining o‘zgarishi.

O‘quv faoliyati ma‘lum bir tuzilma va mazmunga ega bo‘ladi. O‘quv faoliyati mazmuni tahlili uning predmetini – bilimlarni o‘zlashtirish; harakatlarning umumlashtirilgan usullarini egallash; o‘zlashtirilishi jarayonida ta‘lim oluvchining o‘zi rivojlanib boradigan harakatlarning usullari va metodlarini, ularning dasturlari va algoritmlarini pishitib olishni aniqlashdan boshlanadi [7]. O‘quv faoliyati o‘zlashtirish bilan bir xilda emas, u subyektning o‘zining o‘zgarishiga yo‘naltiriladi; o‘zlashtirish esa uning subyektining intellektual va shaxsiy o‘zgarishiga vositachilik qiladi, bu ham o‘z navbatida o‘quv faoliyati tarkibiga kiradi. O‘quv faoliyatining muvaffaqiyatligi ta‘lim oluvchi qanchalik uning subyektiga aylana olishiga va undan qanday o‘zgarishlar paydo bo‘lishiga bog‘liq bo‘ladi. Mazkur jihatdan olib qaraganda gap bu yerda o‘quv faoliyatining ichki tomoni haqida boradi.

Tahlil va natijalar (Analysis and results).

Ma‘lumki, muassasalar texnologik jarayon bilan aniqlanadigan lavozimlar tuzilishi va shunga mos ravishda turli xil kasb va malakaga ega bo‘lgan mutaxassislarni talab qiluvchi “ish o‘rinlari” tizimiga ega. Aslida muayyan kasb doirasida ichki mehnat taqsimoti amalga oshadi. Kasb – kishining mehnat faoliyati, doimiy mashg‘uloti turi; muayyan ish turini malakali bajarishga imkon beradigan bilim, mahorat, tajribani talab etadi [8]. Kasblar ichida mehnat faoliyatining eng tor sohasi bilan ajralib turadigan ixtisoslar bor (masalan, o‘qituvchilik kasbida texnologik ta‘lim o‘qituvchisi, biologiya o‘qituvchisi, tarix o‘qituvchisi va h.k.). Kasb – muayyan bilim va maxorat talab etadigan mehnat faoliyat (mashg‘ulot)ning turi [9]. Kasbga yanada aniqroq ta‘rif berish mumkin: kasb - maxsus tayyorgarlik va ish tajribasi natijasida ma‘lum bir sohada kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun nazariy bilimlar va amaliy ko‘nikmalar majmuasi egallangan, odamning unga nisbatan jismoniy imkoniyati, aqliy qobiliyati va yuridik huquqlari ta‘minlangan mehnat faoliyati turi [6].

Malaka (kvalifikatsiya) – shaxsning u yoki bu turdagi mehnat faoliyatiga tayyorgarlik darajasi bo‘lib, muayyan ish mehnat mahsuloti sifati va sonida eks etadigan turli mohirlik darajasida, boshqacha ifodalasak, quyi, o‘rta, oliy yoki ilmiy malaka darajasida bajarilishi mumkin [148]. Yanada aniq ifodalaydigan bo‘lsak, malaka - kichik mutaxassisning kasbiy tayyorgarlik darajasi bo‘lib, ma‘lum ishni bajarish uchun zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalar mavjudligidir.

Kasbiy ma‘rifat *kasbiy tarbiya* va *kasbiy ta‘lim* jarayonlarini o‘z ichiga olib, bo‘lg‘usi mutaxassis shaxsida *kasbiy madaniyat* asoslarini shakllantiradi.

Kasbiy tarbiya – kichik mutaxassislarni ijtimoiy hayot va mehnatga tayyorlash maqsadida jamiyatda shakllangan kasbiy ijtimoiy-tarixiy tajribani ularga maqsadga muvofiq o‘tkazish jarayoni. Kasbiy ijtimoiy-tarixiy tajriba deyilganda odamlarga ma‘lum bo‘lgan barcha kasbiy bilimlar, ko‘nikmalar, tafakkur usullari, kasbiy-huquqiy me‘yorlar,

bir soʻz bilan aytganda, jamiyatning tarixiy taraqqiyoti jarayonida yaratilgan kasbiy-maʼnaviy merosi tushuniladi. Kasbiy tarbiya bilan nafaqat pedagoglar, balki oila, ommaviy axborot vositalari, adabiyot, sanʼat, mehnat jamoalari, huquq-tartibot organlari ham shugʻullanadilar [6].

Demak, ***kasbiy tarbiya***, keng maʼnoda, taʼlim muassasalaridagi oʻquv-tarbiya jarayonida pedagogik jamoa va oʻqituvchilarning oʻquvchilarda maʼlum kasbiy sifatlarni, kasbiy mahorat asoslarini shakllantirish maqsadida ularga boshqaruvchi, maxsus tashkil etilgan va maqsadga muvofiq taʼsir koʻrsatishdir. ***Kasbiy tarbiya***, tor maʼnoda, aniq kasbiy tarbiyaviy vazifalarni hal etishga yoʻnaltirilgan kasbiy tarbiyaviy faoliyat, mazkur jarayoni va uning natijasidir.

Oʻz-oʻzini kasbiy tarbiyalash – oʻquvchining oʻzini-oʻzi kasbiy kamol toptirish jarayoni, mustaqil oʻqishi va oʻzida ijobiy kasbiy sifatlarni, kasbiy mahorat asoslarini rivojlantirish faoliyati boʻlib, kasbiy tarbiyaning tarkibiy qismi hisoblanadi.

Kasbiy taʼlim - kasbiy bilim, koʻnikma va malakalarni oʻzlashtirish, kasbiy dunyoqarashni shakllantirish va kasbiy mahorat asoslarini rivojlantirish maqsadiga yoʻnaltirilgan, oʻqituvchi va oʻquvchilar oʻrtasida birgalikda maxsus tashkil etilgan va boshqariladigan oʻzaro munosabatlar jarayoni [9].

Kasbiy taʼlim, tor maʼnoda, maxsus tayyorgarlik koʻrgan muhandis-pedagoglar, ishlab chiqarish taʼlimi ustalari bilan oʻquvchilarning oʻzaro munosabatida avlodlar kasbiy tajribasini uzatish va qabul qilib olish jarayoni boʻlib, u oʻzaro aloqador, bir-birini taqozo qiluvchi ikki tarkibiy qismni oʻz ichiga oladi: ***kasbiy oʻqitish va kasbiy oʻqish*** [9].

Kasbiy taʼlim – bir qancha bilim sohalari bilan uzviy bogʻlangan, katta hajmdagi tushuncha va terminlarni oʻziga qamrab olgan integrativ hodisa va jarayonlarni tadqiq etuvchi murakkab pedagogik bilim sohasi.

Kasbiy pedagogik jarayon – oʻquvchilarning shaxsiy xususiyatlari va kasbiy sifatlarini qayta oʻzgartirish maqsadiga yoʻnaltirilgan, kasbiy taʼlim va tarbiya tizimlari doirasida kechadigan, oʻqituvchi va oʻquvchilar oʻrtasida maxsus tashkil etilgan birgalikdagi oʻzaro munosabatlar. Boshqacha aytganda, kasbiy pedagogik jarayon - kasbiy taʼlim, kasbiy tarbiya va oʻquvchi shaxsning kasbiy rivojlanish jarayonlari boʻlib, ularning oʻzaro aloqadorligi va birligidan iborat yaxlit oʻquv-tarbiya jarayoni, maʼrifiy tizim [10].

Mazkur tushunchalarning barchasi u yoki bu darajada ***kasbi taʼlimi jarayoni*** bilan bevosita va bilvosita bogʻlanadi. Aslida, mutaxassis shaxsi tashqi va ichki, ijtimoiy va tabiiy, boshqariladigan va boshqarilmaydigan omillar va jarayonlar taʼsirida oʻziga xos tarzda kasbiy kamol topadi yoki boshqacha ifodalasak, texnologik taʼlim oʻqituvchisi yoki ishlab chiqarish taʼlimi ustalari tomonidan avlodlarning kasbiy tajribasi toʻxtovsiz quyilib turiladigan “koʻzacha” emas, aksincha oʻquvchining oʻzi ham bu tajribani egallashga, undan qandaydir yangilik yaratishga qodir boʻlishi lozim.

Taʼlim jarayoni – umumiy holatda “maqsad – oʻqituvchi faoliyati – taʼlim mazmuni, metodlari, shakllari va vositalari – oʻquvchi faoliyati – natija” oʻzaro aloqadorligidagi yaxlit tizim sifatida quyidagi tarkibiy qismlarni oʻz ichiga oladi:

1) ***maqsadli tarkibiy qism*** – oʻquv fani yoki uning boʻlimlari, mavzularini oʻrganish maqsadi va vazifalarining oʻqituvchi va oʻquvchilar tomonidan anglanishini aks ettiradi;

2) ***ragʻbatlantiruvchi-motivlashtiruvchi tarkibiy qism*** – pedagogning muayyan vazifalarni hal etishda oʻquvchilarni ragʻbatlantirishga yoʻnaltirilgan chora-tadbirlarni amalga oshirishi koʻzda tutiladi;

3) *mazmuniy tarkibiy qism* – o'quv rejasi, muayyan o'quv fani bo'yicha o'quv dasturlari va darsliklar bilan aniqlanadi;

4) *jarayonli-faoliyatli tarkibiy qism* – o'qituvchining o'qitish va o'quvchilarning o'qish faoliyatini uyg'un birlikdagi jarayon sifatida to'liq aks ettiradi va ta'limni tashkil etishning tegishli metodlari, vositalari va shakllari yordamida amalga oshiriladi;

5) *nazorat qiluvchi-tartibga soluvchi tarkibiy qism* – o'qituvchi tomonidan ta'limning tegishli vazifalari hamda o'quvchilarning o'quv amallarini to'g'ri bajarishi, olingan javoblarning to'g'riligi ustidan nazorat o'rnatilishini ko'zda tutadi va og'zaki, yozma, laboratoriya ishlari, so'rovlar, sinov va imtihonlar yordamida amalga oshiriladi;

6) *baholovchi-natijaviy tarkibiy qism* – o'qituvchining ta'lim jarayonida o'quvchilar tomonidan erishilgan natijalarni baholashi va tahlil etishi nazarda tutiladi [11].

Kasbiy ta'lim jarayonining asosini *kasbiy o'qitish* jarayonida maxsus fanlar o'qituvchilari va ishlab chiqarish ta'limi ustalari tomonidan beriladigan va *kasbiy o'qish* jarayonida o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilib olinadigan o'zaro bog'liqlikdagi *kasbiy bilim, ko'nikma, malakalar va kompetensiyalar* tashkil qiladi.

“Bilim – kishilarning tabiat va jamiyat hodisalari haqida hosil qilgan ma'lumotlari, voqelikning inson tafakkurida aks etishi” [14]; bilim – nazariy va amaliy faoliyatda o'rganilgan, yodda saqlab qolingan, qabul qilingan predmet, hodisa va jarayonlar haqidagi tushunchalar tizimi [13]. Bular umumiy holatda “kasbiy bilim” tushunchasiga ham to'la taalluqlidir.

Kasbiy bilim – kichik mutaxassisning mehnat faoliyati uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar; kasbiy ta'lim jarayonida o'quvchining kasbiy bilish faoliyati natijasi - kasbiy qonuniyatlar, qonunlar, shuningdek mehnat faoliyati usullari haqidagi tushuncha va tasavvurlarning o'zlashtirilishi, muayyan tizimga solinishi va xotirada mustahkamlanishi.

“Ko'nikma – insonning ilgari tajribalari asosida muayyan faoliyat yoki harakatni amalga oshirish qobiliyati”.

Kasbiy ko'nikma – kichik mutaxassisning olgan kasbiy bilimlarini nostandart, noodatiy va murakkab vaziyatlarda o'z amaliy faoliyatida qo'llash qobiliyati; uning kasbiy hatti-harakatlarni ongli ravishda tez, tejamli, to'g'ri, kam jismoniy va aqliy kuch sarflangan holda bajarish jarayoni va natijasi. Boshqacha ta'riflasak, *kasbiy ko'nikma* – kichik mutaxassisning o'zida mavjud bo'lgan kasbiy bilimlari asosida amaliy harakatlarni bajarish usuli; ish sharoitida mo'ljal olish, zarur usullardan foydalanish va qo'yilgan vazifani yechish uchun harakatlarni bajarishga tayyorlik qobiliyati.

“Malaka – muayyan kasb, ishni yaxshi o'zlashtirish natijasida orttirilgan mahorat”.

Kasbiy malaka – kichik mutaxassisning muayyan kasbiy faoliyatni mohirlik bilan bajarish qobiliyati; kasbiy faoliyatning ayrim tarkibiy qismlarini avtomatlashgan tarzda amalga oshirishi; kasbiy ko'nikmalarni ko'p marta takrorlash va mashq qilish natijasida odat tusiga kirib qolgan ish uslubi. Mehnat faoliyatining avtomatlashuvi qancha yuqori bo'lsa, malaka darajasi ham shuncha yuqori bo'ladi.

Kasbiy kompetensiya – sohaga oid bilim, ko'nikma, malaka, qarashlar majmui, shaxsning qadriyati va sifatleri, kvalifikatsiyaning namoyon bo'lishi yoki ta'sir ko'rsatish qobiliyati. Uning tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat: o'z mutaxassisligiga doir bilimlarga ega bo'lish; o'z ustida ishlash; ish jarayonini rejalashtirish, baholash va qayta aloqani o'rnatish; o'quvchilarda motivatsiyaning shakllantirish; zamonaviy texnologiyalarni bilishi; ish jarayoniga yangilik kiritishi; texnologik operatsiyalarni mukammal bilishi va h.k.

O'quv faoliyatining bilishga doir va tadqiqotchilik funksiyalari (sintez, tahlil, umumlashtirish, tasniflash va h.k.) asosida yozuvchi fikrlash operatsiyalari; belgili (tilli) verbal vositalar, ular yordamida bilimlar o'zlashtiriladi, individual tajriba refleksiylanadi va takror hosil qilinadi; fonli bilimlar, ular yangi bilimlarning kiritilishi orqali talabaning individual tajribalari tuzilmalanadi.

Usul – bu qanday o'qish, yangi bilimlarni qanday qilib o'zlashtirish-egallash haqidagi savolga javob. Usulning keng tavsifi aqliy harakatlarni bosqichma-bosqich shakllantirish nazariyasida taqdim etilgan. O'quv faoliyatining mahsuli bo'lib tuzilma-langan va dolzarblashtirilgan bilim, shuningdek, ta'lim oluvchining psixikasida va faoliyatidagi yangicha ichki hosilalar (motivatsion, qadriyatli, mazmun hosil qiluvchi) paydo bo'lishi hisoblanadi. O'quv faoliyatining mahsuli individual tajribaga organik ravishda birikib ketadi. Uning tuzilmaviy tashkil etilishi, tizimliliigi, chuqurligi, mustah-kamligiga ko'p jihatdan kishining keyingi faoliyati, uning muloqotining muvaffaqiyatliliigi, kasbiy faoliyatining sermahsulligiga bog'liq bo'ladi.

O'quv faoliyatining tashqi tuzilmasiga murojaat qilish bilan V.A. Slastenin uning quyidagi asosiy komponentlarini ajratib ko'rsatadi:

maqsad; motivlar; o'quv harakatlari (operatsiyalari); natija [14].

O'quv faoliyati maqsadi – bu rejalashtirilgan natija bo'lib, unga erishish uchun ta'lim jarayonining barcha kuchlari yo'naltiriladi [15]. O'quv faoliyatining maqsadi bo'lib ta'lim oluvchining rivojlantirilishi hisoblanadi. O'quv faoliyatining shakllantirilgan umumiy maqsadi doimiy ravishda konkretlashtirib boriladi, yaratilgan shart-sharoitlar, o'quv faoliyati ishtirokchilarining imkoniyatlari bilan taqqoslanadi; maqsad bir qator konkret vazifalar tizimiga ajraladi. O'quv vazifasi – bu o'quv faoliyatining maqsadi bo'lib, u aniq shart-sharoitlarda belgilanadi yoki beriladi [13].

Motiv – bu kishining ichki harakatga keltiruvchi, undovchi kuchi bo'lib, u kishini u yoki bu faoliyat bilan shug'ullanishga majbur qiladi. Motiv ta'lim oluvchining o'z faoliyati predmetiga munosabati, bu faoliyatga yo'naltirilganlik sifatida ta'riflanishi ham mumkin. Motiv bo'lib ehtiyojlar va manfaatlar, intilishlar va emotsiyalar, yo'l-yo'riqlar va ideallar o'rtaga chiqadi. Pedagog faoliyatini nazarda tutgan holda, o'qitish motivatsiyasi haqida so'z boradi, bunda ta'lim oluvchining pozitsiyasidan turib o'qish-tahsil olish motivatsiyasi haqida gapirish o'rinli. Motivatsiya shaxs holati va munosabatlarining o'zgarishi jarayoni sifatida motivlarga tayanadi. Motivatsiya nafaqat o'quv faoliyatini tashkil etishning asosiy tuzilmaviy komponenti bo'lib, balki bu faoliyat subyektining o'zining sezilarli tavsifi bo'lib ham sanaladi. Motivatsiya faoliyatga nisbatan ichki yoki tashqi bo'lishi mumkin, lekin u har doim shaxsning bu faoliyat subyektini sifatidagi ichki tavsifi bo'lib qolaveradi.

O'quv faoliyati – bu bir-biri bilan organik ravishda bog'liq bo'lgan harakatlar tizimi bo'lib, ular ma'lum bir mantiqda joylashadi. Maqsadlar vazifalarga bo'linganidek yirik harakat ham harakatlar tizimi ierarxiyasining har xildagi darajalariga o'tib borish bilan nisbatan quyi tartibdagi harakatlarga taqsimlanadi.

Natija – bu o'quv faoliyatida ta'lim oluvchi erishadigan maqsadi. Natijalar faoliyat maqsadlariga mos kelmay qolishi ham mumkin; o'quv faoliyatining maqsadi va uning natijasi o'zaro mos kelishi uchun o'quv faoliyatining holatiing ketma-ketlikda o'rganish, uni tashkil etishga va boshqarishga ijodkorona yondashish zarurdir. Berilgan shart-sharoitlarda optimal bo'lgan natijaga erishish uchun o'quv faoliyatini boshqarish jarayonini ijodiy jarayon sifatidagi pedagogik ijodkorlik kategoriyalari bilan olib qarash lozim bo'ladi.

Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).

OTM talabalarining o'quv faoliyatini egallash jarayonini ayrim olimlar bosqichma-bosqich bayon qiladilar. Masalan, oliy o'quv yurtigacha bo'lgan bosqichni, keyin esa birinchi (1-2-semestrlarni) bosqichni, ikkinchi bosqich (3-4-semestrlar)ni, uchinchi bosqich (5-6-semestrlar)ni va OTMdan keyingi bosqichlarni ajratib ko'rsatamiz.

Oliy ta'lim muassasasida o'qishning birinchi bosqichida asosiy e'tibor o'quv materiallarini o'rganishga yordam beradigan fikrlash usullarining rivojlantirilishiga qaratiladi. Talabalar bunda o'quv, metodik va ilmiy adabiyotlar bilan ishlashga; reja, konspekt, referatlarni tuzishga, o'qib chiqilgan materiallar bo'yicha tuzilmaviy-mantiqiy mavzularni tuzishga o'rgatiladi. Buning natijasida talabalarda o'z-o'zini nazorat qilish va o'zaro bir-birlarini nazorat qilish ko'nikmalari shakllanadi. OTMda ta'lim olishning birinchi bosqichida minimal bilishga doir mustaqillik shakllanadi. Ikkinchi bosqichda talabalar kasbiy yo'nalishdagi o'quv fanlarini o'rganish metodikasini o'rgana boshlaydilar, bu talabalarda metodik bilimlar va mahoratning shakllantirilishi bo'yicha maqsadga qaratilgan ishlarni olib borishga imkon beradi. Bu bosqichda talabalar bilishga doir mustaqillikning rivojlanishidagi majburiy darajaga erishadilar. Uchinchi bosqichda talabalar faoliyatida mustaqillik tobora ko'proq namoyon bo'la boradi, bunda faqat ayrim holatlardagina talabalar o'qituvchining ko'magiga murojaat qiladilar, ya'ni bu bosqichda talabalar to'liq bilishga doir mustaqillikka erishishlari lozim bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Muslimov N.A. Kasb ta'limi o'qituvchisini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari: ped.fan.dokt. ... diss. – T., 2007. – B. 349.
2. Begimqulov U.Sh. Oliy pedagogik ta'lim tiximiga zamonaviy axborot va kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-pedagogik asoslari: ped.fan.dokt. ... dis. – T.: 2007. – B. 250.
3. Ximmataliev D.O. O'quv-tarbiya jarayonida talabalarining kasbiy madaniyatini milliy qadriyatlar asosida shakllantirish: Avtoref. Dis. ... ped.fan.nom. – T., 2003. – B. 50.
4. Olimov Q.T. Maxsus fanlardan o'quv adabiyotlari yangi avlodini yaratishning nazariy-uslubiy asoslari: Avtoref. dis. ... ped.fan.dok. – T.: 2005. – B. 44.
5. Hamidov J.A. Kasb ta'limi o'qituvchilarini tayyorlashda o'qitishning zamonaviy didaktik vositalarini yaratish texnologiyasi / Monografiya. – T., "Sano-standart" nashriyoti. 2017. – B.160.
6. A.R. Xodjabaev, Sh.U. Kosimov Amaliy kasbiy ta'limni tashkil qilish va o'tkazish metodikasi. – T.: O'quv qo'llanma. –Toshkent: O'MKHTTKMO va UQTI, 2007. 1, 132
7. ШУ Касимов Система и содержание профессионального образования в колледжах- Молодой ученый, 2012.
8. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 4–jild. Konimex–Mirzoqush. Tahrir hay'ati: M.Aminov, T.Daminov, T.Dolimov va b. T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2002. –704 b.
9. Abduqudusov O.A., Rashidov H.F. Kasb-hunar pedagogikasi (o'quv-uslubiy qo'llanma). O'MKHTTKMO va UQTI, 2009.-238 b.
10. S.U. Qosimov, E. Jalilov Indicators And Significance Of The Quality Of Professional Training Of Future Educators. – International journal of scientific, Technology research, 2020.

11. Э.Э. Жалилов, Ш.У. Косимов, Г.Э. Пулатов Содержание профессиональной подготовки будущих педагогов/- рол психолого-педагогических..., 2019.
12. Педагогика среднего профессионального образования: Учебное пособие для преподавателей системы среднего профессионального образования /Под общ. ред. академика РАО Г.В. Мухаметзяновой. - Казан: ИСПО РАО, 2001. – С. 384.
13. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 3–jild. Gidrofiliya–Zebralar. Tahrir hay'ati: M. Aminov, B. Ahmedov va b. T.: «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti, 2002. –704 b.
14. Педагогика / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиуанов. - М.: Школа-Пресс, 1998. – С. 512.
15. S.U. Qosimov. Formation of Professional Skills for Students in Practical Vocational Training/ – Eastern European Scientific Journal, 2017.
16. Qosimov Sh.U. Kasb-hunar kollejlarda amaliy kasbiy ta'limni tashkil etishning metodik asoslarini takomillashtirish / Ped. fan. fal. dok. ... dis. – T., O'MKHTTKMOQTI, 2018. – B. 176.